

ΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΗΣ Α' ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

Του Επίτιμου Διευθυντή Ακροπόλεως
Πέτρου Γ. Καλλιγιά

Οι Εφορείες Αρχαιοτήτων σύμφωνα με τη διοικητική διάρθρωση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Πολιτισμού έχουν ανάμεσα στις άλλες υποχρεώσεις τους την ευθύνη για τα Μουσεία που υπάγονται στο χώρο της αρμοδιότητάς τους. Έτσι η Α' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων (Ακροπόλεως) είναι υπεύθυνη για τα Μουσεία της Ακροπόλεως, του Κέντρου Μελετών Ακροπόλεως, της Αρχαίας Αγοράς, της Ιουλίδας στη νήσο Κέα και του Μουσείου Παύλου και Αλεξάνδρας Κανελλοπούλου στην Πλάκα. Είναι φανερός, από την απαρίθμηση και μόνο, ο όγκος της δουλειάς που απαιτείται σε συνεχή βάση για τα Μουσεία αυτά κρίνοντας από τη σπουδαιότητα του περιεχομένου τους και από το μεγάλο αριθμό των επισκεπτών.

Όλα τα αρχαία των Μουσείων, τα εκτεθειμένα στους χώρους έκθεσης, αλλά και τα φυλασσόμενα στις αποθήκες, πρέπει να προστατεύονται από τις φθορές του χρόνου, να αναζητάται, όταν είναι κατακερματισμένα, η αποκατάσταση κοντά στη μορφή που τους έδωσε ο δημιουργός τους και να παρουσιάζονται στον καθημερινό επισκέπτη ή τον εξειδικευμένο μελετητή με τρόπο που να προβάλλει το κάλλος τους και να διασαφηνίζει τη θέση τους μέσα στην κοινωνία που τα παρήγαγε. Από τη φύση τους τα μουσεία της Ακροπόλεως, της Αγοράς των Αθηνών και της Ιουλίδας της Κέας συνδέονται άρρηκτα με τους περιβάλλοντες αρχαιολογικούς χώρους, ενώ το Μουσείο Κανελλοπούλου είναι ένα διαχρονικό και γενικό Μουσείο. Ο διαχωρισμός αυτός, ενώ απαιτείται για τη διαφύλαξη και την αποκατάσταση του περιεχομένου τους η ίδια διεργασία, επιβάλλει διαφοροποίηση στα θέματα της παρουσίασης και προβολής των εκθεμάτων τους.

Στην Ακρόπολη και στην Αγορά των Αθηνών το κυρίαρχο στοιχείο είναι η σχέση των εκθεμάτων των Μουσείων με τα μνημεία του χώρου, η κατανόηση της αρχαίας τοπογραφίας και της αρχαίας κοινωνίας και ο ρόλος τους μέσα στην αρχαία ζωή του τόπου. Είτε αναθήματα πιστών σε αξιοσέβαστες θεότητες, είτε διακοσμητικά μέρη αρμονικών κτηρίων, είτε δείγματα της καθημερινής ζωής, όλα τα εκθέματα, μικρά ή μεγάλα, σημαντικά ή δευτερεύοντα, αποπνέουν κάτι από

το αρχαίο πνεύμα που τα δημιούργησε και μαρτυρούν την ενεργή παρουσία του ανθρώπου. Αυτό το αειθαλές πνεύμα, αυτή τη δημιουργική παρουσία του αρχαίου ανθρώπου, καλείται να προβάλλει το Αρχαιολογικό Μουσείο κάνοντας τον επισκέπτη κοινωνό του αισθήματος του μέτρου, του κάλλους, της αρμονίας και του επιτεύγματος, που εμπεριέχουν τα εκθέματα.

Για να επιτελεί όμως το Μουσείο τον σκοπό του πρέπει να διαθέτει τους κατάλληλους χώρους, τις ανάλογες συνθήκες και τους αναγκαίους τρόπους και πόρους.

Κατ' αρχήν οι κατάλληλοι χώροι: η συνεχής αύξηση των εκθεμάτων σε συνάρτηση με τις σύγχρονες αρχές έκθεσης και παρουσίασης τους και η παράλληλη αύξηση του αριθμού των επισκεπτών απαιτούν άνετους εκθεσιακούς χώρους. Άνεση πρέπει επίσης να χαρακτηρίζει και τις αποθήκες, τους χώρους φύλαξης των αρχαίων όπου συντελείται και η απαραίτητη μελέτη. Η στενότητα χώρου όμως χαρακτηρίζει ιδιαίτερα την σημερινή έκθεση του Μουσείου της Ακροπόλεως καθώς και του Μουσείου Κανελλοπούλου και οδήγησε την πολιτεία σε αναζήτηση νέων λύσεων.

Οι συνθήκες έκθεσης και φύλαξης των αρχαίων των Μουσείων πρέπει να είναι σε συνάρτηση με την κατάσταση διατήρησης των αρχαίων και με τις σημερινές κλιματολογικές συνθήκες. Οι φθορές που έχουν υποστεί οι αρχαιότητες, λόγω της μακρόχρονης παραμονής τους στο ύπαιθρο ή υπό την γη και η αποσπασματικότητα τους απαιτούν την κατάλληλη συντήρηση και στερέωσή τους και την σε συνέχεια προστασία τους από τις βλαβερές συνθήκες της ατμόσφαιρας (σκόνη, υγρασία, οξείδια θείου κ.λπ.). Η σύγχρονη τεχνολογία επιτρέπει την εγκατάσταση των κατάλληλων συστημάτων κλιματισμού, που αίρουν τους κινδύνους αυτούς, ενώ συγχρόνως κάνουν την παραμονή των επισκεπτών και των εργαζομένων στο Μουσείο ανετώτερη.

Ο σύγχρονος επισκέπτης ζητά να υποβοηθηθεί μέσα στο Μουσείο να κατανοήσει τα εκθέματα, να εκτιμήσει τη σπουδαιότητα τους και να λάβει γι αυτά όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες. Το Μουσείο καλείται να παίξει παιδευτικό και διδακτικό ρόλο, ενώ συγχρόνως θα κάνει την επίσκεψη ελκυστική και άνετη. Η εξέλιξη της τέχνης και της τεχνολογίας των

ΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΗΣ Α' ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

αρχαίων είναι θέματα κυρίαρχα και ο σύγχρονος επισκέπτης, μικρός ή μεγάλος στην ηλικία, είναι ανάγκη να κατακτήσει τις σχετικές με αυτά γνώσεις που θα τον υποβοηθήσουν στην αισθητική απόλαυση και στην εκτίμηση του εκθέματος. Οι τρόποι πληροφόρησης είναι οι επεξηγηματικές πινακίδες, οι οδηγοί, τα ενημερωτικά φυλλάδια και τα εκπαιδευτικά προγράμματα αλλά και τα σύγχρονα οπτικο-ακουστικά μέσα, όπως οι ταινίες (video), οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές κ.ά.

Είναι φανερό ότι για όλες αυτές τις δραστηριότητες και για την εύρυθμη λειτουργία των Μουσείων απαιτούνται οι ανάλογες τακτικές κρατικές επιχορηγήσεις, που πρέπει να είναι σε αντιστοιχία με τη σημασία των αρχαιολογικών χώρων και των Μουσείων και με τους αριθμούς των επισκεπτών. Ας σημειωθεί ότι τα Μουσεία και τους αρχαιολογικούς χώρους της Α' Εφορείας Αρχαιοτήτων επισκέφθηκαν κατά το 1995 πάνω από 1.500.000 επισκέπτες, μη υπολογιζομένων των οργανωμένων σχολικών επισκέψεων. Πρέπει να αναφερθεί εδώ η ηθική και υλική συμπαράσταση της Ένωσης Φίλων της Ακροπόλεως στο έργο της Εφορείας Αρχαιοτήτων.

Κατά τα τελευταία επτά χρόνια (1990-1996) η Α' Εφορεία Αρχαιοτήτων κατέβαλε μεγάλες προσπάθειες σε όλους αυτούς τους τομείς να ανταποκριθεί στις ανάγκες, να βελτιώσει τις λειτουργίες και να προωθήσει το επιστημονικό έργο. Η Εφορεία κάτω από τη διεύθυνσή μου και με τη συνεργασία όλων των αρχαιολόγων, αρχιτεκτόνων, μηχανικών, συντηρητών, τεχνικών και αρχαιοφυλάκων που υπηρετούν σε αυτήν, εργάστηκε σκληρά για την επίτευξη των στόχων της με θετικά, πιστεύω, αποτελέσματα.

1. ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

Το Μουσείο της Ακροπόλεως μπορεί να θεωρηθεί το πρώτο χρονικά μουσείο της νεώτερης Ελλάδας, που οικοδομήθηκε ειδικά με συγκεκριμένο σκοπό, αφού το Αρχαιολογικό Μουσείο της Αίγινας του Καποδίστρια φιλοξενήθηκε στο κτήριο του εκεί Ορφανοτροφείου και το Κεντρικό Αρχαιολογικό Μουσείο στεγάστηκε στον αρχαίο ναό του Ηφαίστου (Θησείο).

Για 30 περίπου χρόνια, από την απελευθέρωση της Ακρόπολης από τους Τούρκους το 1833 μέχρι το 1863

όποταν αποφασίστηκε η οικοδόμηση μουσείου στο χώρο, τα αξιόλογα αρχαία που είχαν ήδη περισυλλεγεί στην Ακρόπολη φυλάσσονταν σε διάφορες νεότερες κατασκευές πάνω στο Βράχο, όπως στο μικρό τζαμί του Παρθενώνα ή στη μεγάλη θολωτή δεξαμενή στα δυτικά του ναού. Ήδη όμως είχε συσσωρευθεί σημαντικός αριθμός αξιόλογων αρχαίων, όπως τμήματα της ζωφόρου και των μετοπών του Παρθενώνα, ανάγλυφα, επιγραφές και άλλα, που απαιτείτο η στέγαση και η διαφύλαξη τους, καθώς μέσα στο πνεύμα του κλασικισμού της εποχής κατεδαφίζονταν τότε όλες οι νεώτερες κατασκευές γύρω από τα μνημεία.

Μετά από διάφορες προσπάθειες επιλέχθηκε τελικά ως κατάλληλος χώρος η νοτιοανατολική άκρη του Βράχου όπου υπήρχε ένα βύθισμα και τα αρχαία τείχη σχημάτιζαν προστατευτική γωνία. Η περιοχή ήταν σε σχετική απόσταση από τον Παρθενώνα και το βύθισμα επέτρεπε την οικοδόμηση ενός μονώροφου κτηρίου, αθέατου από την πόλη και από τον επισκέπτη των μνημείων.

Η οικοδόμηση με κρατική επιχορήγηση άρχισε το 1865 και διήρκεσε μέχρι το 1874 σε σχέδια του αρχιτέκτονα Π. Κάλκου. Το οικοδόμημα ήταν σχετικά μικρό με προθάλαμο και 6 αίθουσες και είχε ένα απλό προστώο στα δυτικά με μαρμαρίνους κίονες δωρικού ρυθμού. Πρίν όμως κάν γίνει κατορθωτό να εκτεθούν τα αρχαία του Μουσείου, άρχισε το 1885 η μεγάλη ανασκαφή της Ακροπόλεως υπό τον έφορο αρχαιοτήτων Παν. Καββαδία με τα εντυπωσιακά νέα ευρήματα: τα πώρινα αετωματικά γλυπτά των πρώιμων ναών, τη σειρά των Κορών, καθώς και ανάγλυφα και ολόγλυφα έργα, κεραμεική, χάλκινα, επιγραφές και πλήθος άλλων.

Η οικοδόμηση ενός νέου βοηθητικού κτηρίου (του λεγόμενου "Μικρού Μουσείου") στα ανατολικά του Μουσείου, δεν θεράπευσε την κατάσταση καθώς συσσωρεύονταν ολοένα και νέα ευρήματα. Αυτό ανάγκασε την μεταφορά από την Ακρόπολη μεγάλων ενοτήτων αρχαίων (όπως η κεραμεική, τα πήλινα ειδώλια, τα χάλκινα και οι επιγραφές) αφήνοντας στο Μουσείο μόνον τα γλυπτά. Η μεταφορά των ενοτήτων αυτών το 1886 στο ήδη ανεγειρόμενο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο επέτρεψε μεν τη διαφύλαξή τους εκεί, απεστέρησε όμως την Ακρόπολη από το σύνολο των ευρημάτων της, δημιουργώντας στον επισκέπτη στρε-

ΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΗΣ Α΄ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

βλή εικόνα για την συνολική εποπτεία των έργων τέχνης που συνδέονται με τη Ακρόπολη και για την αλληλουχία των ιστορικών φάσεων του Ιερού βράχου. Η κατάσταση αυτή συνεχίζεται μέχρι σήμερα αλλά υπολογίζεται να θεραπευθεί στην έκθεση του νέου Μουσείου Ακροπόλεως.

Το Μουσείο της Ακροπόλεως ήταν όμως από την αρχή, λόγω της στενότητάς του, ανεπαρκές ακόμα και για τα γλυπτά έργα που ήταν εκτεθειμένα. Η πυκνή τοποθέτηση των αρχαίων, παράλληλα με τη συνεχιζόμενη μελέτη και ταύτιση νέων θραυσμάτων, είχε δημιουργήσει ακαλαίσθητη και λανθασμένη εικόνα που διήρκεσε μέχρι την εποχή του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Τότε το Μουσείο έκλεισε και η έκθεση διαλύθηκε για την προστασία των εκθεμάτων. Ο εγκιβωτισμός των αρχαίων και η διαφύλαξη τους στα υπόγεια του Μουσείου, στην αυλή ή στα πηγάδια που υπάρχουν στον χώρο λαξευμένα στον βράχο, διέσωσαν πάντως αλώβητες τις αρχαιότητες από τη λαίλαπα της ξένης κατοχής και του εμφυλίου πολέμου που ακολούθησε.

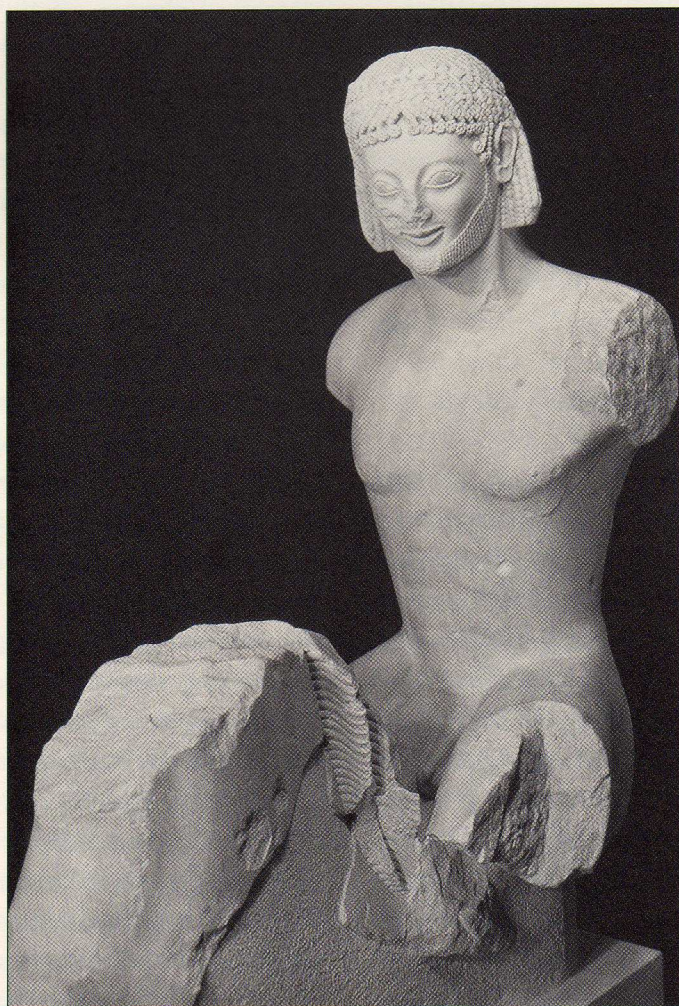
Η αναδιοργάνωση του Μουσείου άρχισε το 1953 με υπεύθυνο τον τότε έφορο αρχαιοτήτων Γιάννη Μηλιάδη. Τα νέα σχέδια του Μουσείου από τον αρχιτέκτονα Π. Καρναντινό προέβλεπαν την κατεδάφιση του "Μικρού Μουσείου" και την επέκταση του κυρίως κτηρίου στα ανατολικά με τρεις νέες αίθουσες και υπόγειες αποθήκες. Επίσης αναμορφώθηκε η είσοδος με την καθαίρεση του παλαιού προστώου και την κατασκευή νέου με

πεσσούς, τη διαμόρφωση της δυτικής αυλής και την οικοδόμηση υπογείων αποθηκών στα δυτικά και τουαλετών στα βόρεια. Οι κατασκευές αυτές επέτρεψαν βελτιώσεις στη λειτουργία του Μουσείου και έδωσαν τη δυνατότητα στη νέα έκθεση των αρχαίων. Μέχρι το 1964 ο Γ. Μηλιάδης με τη βοήθεια νέων αρχαιολόγων και έμπειρων συντηρητών πέτυχε την καλαίσθητη επανέκθεση των αρχαίων και την ορθή αποθήκευση των μη εκτεθειμένων. Πραγματοποιήθηκαν τότε σημαντικές μουσειακές εργασίες, μεγάλος αριθμός καταγραφών στα ευρετήρια του Μουσείου και αξιόλογες νέες ταυτίσεις και συγκολλήσεις θραυσμάτων.

Η τοποθέτηση των αρχαίων σύμφωνα με τη χρονολογική ανέλιξη των εκθεμάτων οδηγεί από τα αρχαϊκά πώρινα αετώματα μικρών και μεγάλων κτηρίων (αιθ. 1, 2 και 3) και τις αρχαϊκές αναθηματικές επιγραφές, στα μεμονωμένα αριστουργήματα όπως τα ελεύθερα

γλυπτά, η σφίγγα, ο μοσχοφόρος, η πρώιμη κόρη κ.ά. Παράλληλα εκτέθηκαν τμήματα από την ανωδομή των πρώιμων πώρινων κτηρίων και τμήματα των μαρμαρίνων σιμών που τα διακοσμούσαν.

Η 4η αίθουσα περιέχει τα αριστουργήματα της αρχαϊκής τέχνης με τις σειρές των κορών, των ιπτέων, των γραφένων, των ζώων, των αναθηματικών αναγλύφων, κ.ά. Όλα αναθήματα των πιστών στην προστάτιδα θεότητα πάνω στο βράχο, μας δίνουν μια ιδέα της αθηναϊκής κοινωνίας των χρόνων του Πεισιστράτου και των υιών του και των πρώτων χρόνων της Δημοκρατίας. Στα

Μουσείο Ακροπόλεως. Ο αρχαϊκός ιπτέας, γνωστός ως "του Rampin", από τον συλλογέα που κατείχε το κεφάλι πριν κατατεθεί στο Μουσείο του Λούβρου, περί το 550 π.Χ. (αρ. ευρ. 590).

ΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΗΣ Α' ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

ίδια χρονικά πλαίσια ανήκουν τα εκθέματα της 5ης αίθουσας, όπου κυριαρχεί η γλυπτική μαρμαρίνη σύνθεση της Γιγαντομαχίας που διακοσμούσε το αέτωμα του ναού της Αθηνάς Πολιάδος. Η χαμηλή ανατολική προέκταση της 5ης αίθουσας (γνωστή ως Αλκόβα) έδωσε την ευκαιρία στον Γ. Μηλιάδη να τοποθετήσει εκεί προθήκες όπου εκτέθηκε μεγάλος αριθμός μικρών γλυπτών, θραυσμάτων κεραμικής και ορισμένα χάλκινα. Επίσης εκτέθηκαν αξιόλογα πήλινα αγγεία από το Ιερό της Νύμφης που ανακαλύφθηκε στα νότια του Ωδείου Ηρώδη του Αττικού στις ανασκαφές της νότιας κλιτύς των ετών 1955-1959.

Η 6η αίθουσα περιλαμβάνει γλυπτά των πρώτων κλασικών χρόνων, όπως το “παιδί του Κριτίου”, το κεφάλι του “Ξανθού εφίβου”, τη Νίκη του Καλλιμάχου, το ανάγλυφο της “σκεπτομένης Αθηνάς” κ.ά.

Η 7η και 8η αίθουσα προβλέφθηκε να περιλαμβάνουν αρχαιότητες που συσχετίζονται με το μεγάλο περίκλειο οικοδομικό πρόγραμμα πάνω στην Ακρόπολη.

Η 7η αίθουσα είναι αφιερωμένη σε σωζόμενα θραύσματα από τη γλυπτική διακόσμηση του Παρθενώνα. Ξεχωρίζει ο κορμός του Ποσειδώνα από το δυτικό αέτωμα και η μετόπη της νότιας πλευράς με παράσταση Κενταύρου και Λαπιθίδας. Στη μικρή αυτή αίθουσα αναγκαστικά εκτέθηκαν τα τελευταία χρόνια και τμήματα της γλυπτής σύνθεσης του δυτικού αετώματος, όπως ο Κέκροπας και η κόρη, που κατεβιβάστηκαν από τον ναό κατά τη διάρκεια των νεωτέρων αναστηλωτικών εργασιών.

Στη μεγάλη 8η αίθουσα ήταν εκτεθειμένα τμήματα από τη ζωφόρο του Παρθενώνα, πλάκες από το θωράκιο του μικρού ναού της Αθηνάς Νίκης και θραύσματα από τη ζωφόρο του Ερεχθείου. Σε αυτή την αίθουσα, σε ιδιαίτερο χώρισμα, τοποθετήθηκαν και οι λίθοι της δυτικής ζωφόρου που κατεβιβάστηκαν από το μνημείο το 1993 για συντήρηση. Η νέα αυτή παρέμβαση που απαιτούσε και την κατασκευή μικρού εργαστηρίου συντήρησης, δυστυχώς περιορίσε τον εκθεσιακό χώρο (αφαιρέθηκαν και τα θραύσματα της ζωφόρου του Ερεχθείου) αλλά υπήρξε αναγκαία για την προστασία της γλυπτής σύνθεσης που μέχρι τότε παρέμενε εκτεθειμένη στα στοιχεία της φύσης και τη ρύπανση της ατμοσφαιράς πάνω στο ναό.

Η τελευταία 9η αίθουσα του Μουσείου περιείχε διάφορα εκθέματα από την Ακρόπολη, όπως το άγαλμα

της Πρόκνης και το ωραίο κεφάλι του Μεγάλου Αλεξάνδρου, καθώς και αξιόλογα ψηφισματικά ανάγλυφα. Η ανάγκη όμως προστασίας των κορών (των Καρνατίδων) της νοτίας πρόστασης του Ερεχθείου, που οδήγησε το 1987 στη μετακίνηση τους από το μνημείο, επέβαλε την κατασκευή ιδιαίτερης μεγάλης προθήκης για αυτές. Τα αρχαία που υπήρχαν στο χώρο αυτό μετακινήθηκαν στον προθάλαμο του Μουσείου όπου και βρίσκονται σήμερα.

Είναι φανερό ότι οι αναστηλωτικές εργασίες στα μνημεία που πραγματοποιούνται τις τελευταίες δεκαετίες και η καταβίβαση από αυτά αξιόλογων γλυπτών συνόλων, προκάλεσαν μεγάλη αναταραχή στην έκθεση του Μουσείου και καθιστούν ολοένα και επιτακτικότερη την ανάγκη της ανέγερσης του Νέου Μουσείου.

Το Νέο Μουσείο της Ακρόπολης θα ανεγερθεί στο οικοπέδο Μακρυγιάννη στα νοτιο-ανατολικά του βράχου της Ακρόπολης και έναντι του θεάτρου και του ιερού του Διονύσου. Για το σχεδιασμό του νέου κτηρίου θα χρησιμοποιηθούν με σχετικές τροποποιήσεις τα σχέδια των Ιταλών μελετητών, του αρχιτέκτονα Manfredi Nicoletti και του πολιτικού μηχανικού Lucio Passarelli, που βραβεύθηκαν με το πρώτο βραβείο στο μεγάλο διεθνή αρχιτεκτονικό διαγωνισμό που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα το 1990.

Η προοπτική της ανέγερσης του νέου Μουσείου ώθησε τη Διεύθυνση της Εφορείας από το 1990 σε μία σειρά ενεργειών για την προετοιμασία του αρχαιολογικού υλικού για τη νέα του έκθεση. Πρώτιστα προχώρησε σε νέες καταγραφές αρχαίων του Μουσείου στα ευρετήρια και στα δελτία και στην παράλληλη φωτογράφησή τους. Ήδη ο αριθμός των καταγεγραμμένων αρχαίων υπερβαίνει τις 17.000 συμπεριλαμβανομένων των αρχαίων σιδερένιων συνδέσμων από τα μνημεία και τμημάτων χάλκινων αναθημάτων. Παράλληλα, σε συνεργασία με το Τμήμα Πληροφορικής του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, εγκαταστάθηκε το 1993 προηγμένο σύστημα ηλεκτρονικής διαχείρισης των αρχαίων με πολλαπλές δυνατότητες διάγνωσης της κατάστασης, της συντήρησης, της θέσης, κ.λπ. κάθε αρχαίου, συγχρόνως με τη φωτογραφική απεικόνισή του. Στο σύστημα, που έλαβε τη συμβατική ονομασία “ΦΕΙΔΙΑΣ” έχουν ήδη εγγραφεί πάνω από 3.000 αρχαία και η εργασία συνεχίζεται σταθερά. Η ορθολογιστική ταξινόμηση και ο διαχωρισμός των

ΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΗΣ Α' ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

μη εκτεθειμένων αρχαίων του Μουσείου υπήρξε ο άλλος στόχος της Διεύθυνσης. Ήδη η εγκατάσταση εξοπλισμένου εργαστηρίου συντήρησης στο χώρο των δυτικών αποθηκών επέφερε τις αναπόφευκτες ανακατατάξεις στην αποθήκη γλυπτών. Εκεί σε ιδιαίτερη αίθουσα τοποθετήθηκαν επίσης το 1994 πάνω σε μεταλλικές βάσεις τα αποθηκευμένα γλυπτά του Παρθενώνα: μετόπες, κυρίως οι ανατολικές, τμήματα της βόρειας ζωφόρου, η γωνιακή (ΒΑ) σίμη με τη λεοντοκέφαλη υδρορρόη κ.ά.

Τα πήλινα ευρήματα που είχαν απομείνει στο Μουσείο, ιδίως τα ειδώλια, τα αναθηματικά πλακίδια, τα αγγεία και

οι λύχνοι τακτοποιήθηκαν στη βόρεια αποθήκη, κοντά στην εξέδρα. Οι επιγραφές, όσες δεν ήταν σε ογκώδη βάθρα, συγκεντρώθηκαν σε ιδιαίτερη αποθήκη στα νότια του Μουσείου. Επίσης περιμετρικά στο εξωτερικό του Μουσείου, στα νότια και ανατολικά, κατασκευάστηκαν μεταλλικά ράφια με προστατευτικά κιγκλιδώματα για τη ταξινόμηση εκεί των θραυσμάτων γλυπτών και αρχιτεκτονικών. Τα σημαντικότερα αρχιτεκτονικά μέλη των μνημείων, αρχαϊκών και κλασικών, συγκεντρώθηκαν στην υπόγεια αποθήκη, όπου συνεχίζεται η καταγραφή τους. Στις αποθήκες του Μουσείου συνεχίζουν να εισέρχονται αρχαία από το χώρο της Ακρόπολης καθώς προχωρεί εκεί η καταγραφή και η διευθέτηση σε λιθοσωρούς των διάσπαρτων θραυσμάτων μαρμάρων, έργο που άρχισε εκ νέου σε επιστημονική πια βάση τα τελευταία τέσσερα χρόνια.

Παράλληλα με τις εργασίες αυτές και μέσα στο πνεύμα της προετοιμασίας του αρχαιολογικού υλικού για το

Μουσείο Ακροπόλεως. Η υστερο-αρχαϊκή κόρη, γνωστή ως "του Ευθυδικού", περί το 490 π.Χ. (αφ. ευφ. 686).

νέο Μουσείο προχώρησε στις αποθήκες των γλυπτών και των επιγραφών η μελέτη και ο καθαρισμός των αρχαίων, γεγονός που επέτρεψε νέες ταυτίσεις, νέες συμπληρώσεις και νέες αποδόσεις. Αποτέλεσμα αυτής της εργασίας υπήρξε η συμπλήρωση αξιολογών αναθηματικών αρχαϊκών επιγραφών καθώς και γνωστών γλυπτών, όπως ο αρχαϊκός ίππος με μέρη του αναβάτη, ο "Πέρσης" ιππέας, ο γραφέας, ο αρχαϊκός λέων κ.ά. Μέσα στο ίδιο πνεύμα της προετοιμασίας πραγματοποιείται τα τελευταία χρόνια και η απογραφή και αποδελτίωση όλων των αρχαίων που προέρχονται μεν από τον

αρχαιολογικό χώρο και

τις κλιτείς της Ακρόπολης, αλλά βρίσκονται σήμερα σε άλλα Μουσεία, του εσωτερικού ή του εξωτερικού.

Από τα πιο πάνω γίνεται φανερό ότι η Εφορεία Αρχαιοτήτων Ακροπόλεως κατέβαλε τα τελευταία χρόνια συντονισμένες προσπάθειες για να είναι έτοιμη για την ώρα που θα χρειαστεί να αρχίσει το μεγάλο επανεκθετικό έργο στο νέο Μουσείο της Ακρόπολης.

Μέχρι τότε όμως δεν ήταν δυνατόν να εγκαταλειφθεί το σημερινό Μουσείο, το οποίο επισκέπτονται πολυάριθμοι επισκέπτες κάθε χρόνο. Ήταν αναγκαία η εξασφάλιση των αρχαίων, η συντήρηση του κτηρίου και η επίτευξη της καλής διακίνησης των επισκεπτών. Έτσι εγκαταστάθηκε σύστημα αυτόματου συναγερμού και αντικαταστάθηκαν όλα τα μεταλλικά κιγκλιδώματα στις αποθήκες στη δυτική αυλή. Για τη διακίνηση των επισκεπτών διανοίχθηκε δεύτερη μικρή έξοδος παραπλεύρως της κυρίας εισόδου και κατασκευάστηκε δεύτερη κλίμακα στην αυλή. Στην αυλή μεταφέρθηκε και

ΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΗΣ Α' ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

το πωλητήριο των οδηγών και καρτών, ώστε να αποσυμφορηθεί ο χώρος του προθαλάμου. Για την ενημέρωση των επισκεπτών τοποθετούνται σε όλα τα εκθέματα του Μουσείου δίγλωσσες επεξηγηματικές πινακίδες και τυπώθηκε από το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων (ΤΑΠ) καλαίσθητο ενημερωτικό φυλλάδιο που διανέμεται δωρεάν.

Απαραίτητη, επίσης, είναι η εγκατάσταση συστήματος κλιματισμού στο Μουσείο που θα εξασφαλίσει τα αρχαία από τη βλαβερή σκόνη και τα οξείδια στην ατμόσφαιρα, ενώ θα κάνει ανετώτερη την παραμονή των επισκεπτών και των εργαζομένων. Ελπίζεται ότι σύντομα θα εγκριθεί η σχετική μελέτη και η εγκατάσταση θα μπορέσει να πραγματοποιηθεί μέσα στον παρόντα χειμώνα. Παράλληλη είναι η αναγκαία ανανέωση της εγκατάστασης φωτισμού του Μουσείου, ώστε να επιτευχθεί η ανάδειξη των εκθεμάτων. Η εγκατάσταση του συστήματος κλιματισμού και του φωτισμού θα είναι χρήσιμη και στο μέλλον, όταν τα σήμερα εκθεθειμένα αρχαία μεταφερθούν στο νέο κτήριο. Το παλιό τότε Μουσείο υπολογίζεται να στεγάσει εν μέρει αποθήκες αρχιτεκτονικών μελών, που προέρχονται από τα μνημεία αλλά δεν θα χρησιμοποιηθούν στις αναστηλωτικές εργασίες, ενώ το δυτικό τμήμα του κτηρίου θα είναι επισκέψιμο και θα χρησιμοποιηθεί, με τη βοήθεια του κατάλληλου εποπτικού υλικού, για την κατανόηση από τους επισκέπτες του συνόλου των αρχαίων μνημείων που κοσμούσαν τον Ιερό Βράχο.

2. ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΩΝ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ (ΚΕ.Μ.Α.)

Το Κέντρο Μελετών Ακροπόλεως, όπως μαρτυρεί και το όνομα του, είναι άρρηκτα δεμένο με το Μουσείο της Ακροπόλεως και πραγματοποιεί έργα και δραστηριότητες που έχουν κυρίως σχέση με τα μνημεία του Ιερού Βράχου.

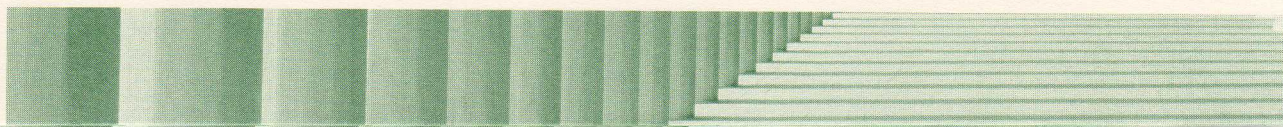
Το κτήριο στο οποίο στεγάζεται, άρχισε να κτίζεται το καλοκαίρι του 1834 στα νοτιο-ανατολικά του λόφου της Ακρόπολης σε σχέδια και με την επίβλεψη του γερμανού αρχιτέκτονα-μηχανικού Wilhelm von Weiler και ήταν από τα πρώτα δημόσια κτήρια της νέας πρωτεύουσας. Το επιβλητικό διώροφο κτήριο προοριζόταν,

σύμφωνα με τις εντολές της βαυαρικής Αντιβασιλείας, για στρατιωτικό νοσοκομείο για τους Βαυαρούς στρατιωτικούς, και ο Weiler δημιούργησε μεγάλους χώρους για τους θαλάμους των ασθενών, που εξυπηρετούντο από μακρείς διαδρόμους στη βόρεια πλευρά, ενώ το κτήριο ήταν στραμμένο για λόγους υγιεινής προς τη μεσημβρία. Όλοι οι όροφοι επικοινωνούσαν με εσωτερική μεγαλόπρεπη μαρμάρινη σκάλα.

Κατά τις εκσκαφές των θεμελίων βρέθηκαν ορισμένες αρχαιότητες και διάφορα αρχιτεκτονικά μέλη και επιγραφές καθώς και ψηφιδωτά δάπεδα των υστερορωμαϊκών χρόνων, όπως σημειώνουν οι τότε αρχαιολόγοι L. Ross και K. Πιττάκης. Το κτήριο ολοκληρώθηκε σύντομα και λειτούργησε για πολλές δεκαετίες ως νοσοκομείο, πριν παραχωρηθεί γύρω στα 1930 στη Χωροφυλακή, που εγκατέστησε εκεί το γνωστό Σύνταγμα του Μακρυγιάννη, από το όνομα που είχε λάβει πια η περιοχή. Τελικά στη δεκαετία του 1970 το οικόπεδο και το κτήριο παραχωρήθηκαν στην Αρχαιολογική Υπηρεσία για να οικοδομηθεί εκεί το νέο Μουσείο Ακροπόλεως.

Το κτήριο στις αρχές της δεκαετίας του 1980 ήταν πια σε ερειπιώδη κατάσταση και είχε αποκτήσει διάφορα νεώτερα προσκτίσματα που αλλοίωναν σημαντικά την μορφή του. Οι τεχνικές υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού προέβλεψαν το 1985-1986 στην αποκατάσταση και στη στερέωση του κτηρίου, που είχε κηρυχθεί πια διατηρητέο, και στην κατεδάφιση των προκτισμάτων. Κατά τη διάρκεια των οικοδομικών εργασιών έγινε αρχαιολογική έρευνα στα υπόγεια και διαπιστώθηκε μεταξύ των άλλων και η ύπαρξη ενός αρχαίου δρόμου πλάτους 4 μ. που έβαινε από βορρά προς νότο και είχε κεντρικό αποχετευτικό υπόνομο. Οι αρχαιότητες αυτές παραμένουν σήμερα ορατές στα υπόγεια του κτηρίου, ενώ η συνέχεια του αρχαίου δρόμου ανευρέθηκε στις ανασκαφικές τομές της πανεπιστημιακής ομάδας στα βόρεια και στις πρόσφατες ανασκαφές για το σταθμό του Μετρό στα νότια του κτηρίου. (Βλ. Π. Γ. Καλλιγά, Ανασκαφές στο οικόπεδο Μακρυγιάννη, Ανθέμιον, αρ. 1, Δεκέμβριος 1995, σελ. 4-11).

Τα εγκαίνια του κτηρίου ως Κέντρου Μελετών Ακροπόλεως έγιναν από την τότε Υπουργό Πολιτισμού Μελίνα Μερκούρη στις 26.9.1987 (βλ. Ανθέμιον, αρ. 2, Ιούλιος 1996, σελ. 4), υπογραμμίζοντας με την ημερο-

ΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΗΣ Α΄ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

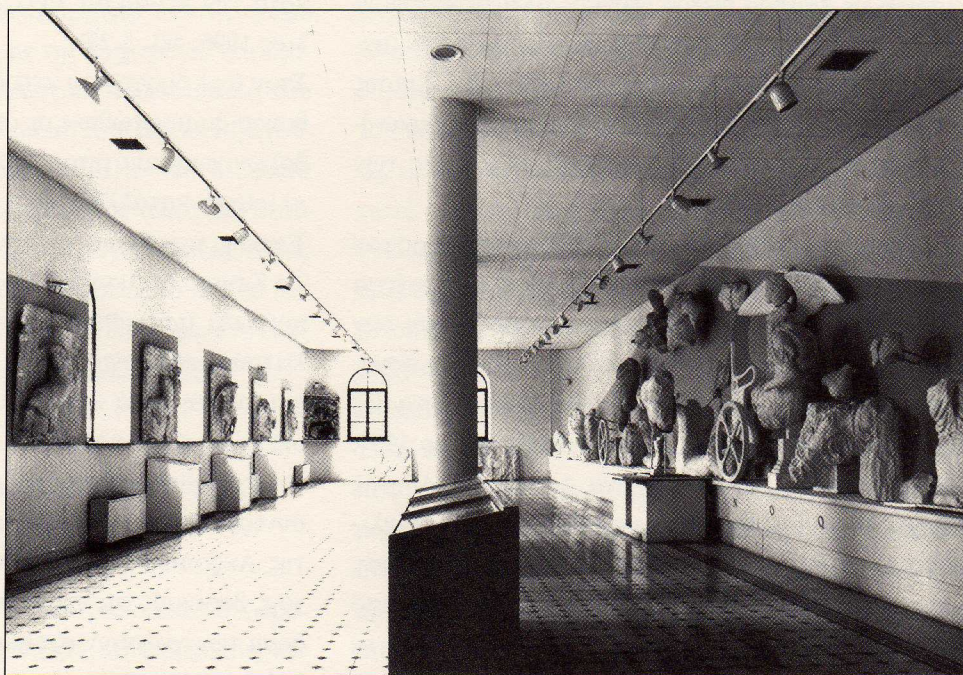
μηνία αυτή τα 300 ακριβώς χρόνια από τον ολέθριο βομβαρδισμό και την καταστροφή του Παρθενώνα από τα βενετσιάνικα στρατεύματα του Μοροζίνι (1687).

Οι άνετοι χώροι του κτηρίου προσφέρονταν για το σκοπό, που ήταν κατ' αρχήν η συγκέντρωση και η σύγχρονη παρουσίαση όλου του σήμερα σωζόμενου γλυπτικού διακόσμου του Παρθενώνα (αετώματα, ζωφόρος και μετόπες) σε γύψινα εκμαγεία, τα πρωτότυπα του οποίου είναι κυρίως στο Μουσείο της Ακρόπολης και στο Βρεταννικό Μουσείο και μικρότερα τμήματα σε άλλα ευρωπαϊκά Μουσεία. Η συγκέντρωση του υλικού σε αντίγραφα επιτρέπει την ανασύνθεση των σωζομένων μερών των γλυπτικών συνόλων με τρόπο που να πλησιάζει την αρχική καλλιτεχνική σύλληψη, πράγμα πάντως αρκετά δύσκολο αφού, όπως είναι γνωστό, έχουν χαθεί οριστικά ορισμένα σημαντικά τμήματα. Όμως οι συνεχιζόμενες εργασίες πάνω και γύρω από την Ακρόπολη και η ταξινόμηση των διάσπαρτων εκεί μελών, κατέδειξαν τη δυνατότητα ταύτισης και απόδοσης στις γλυπτές συνθέσεις του Παρθενώνα ικανών νέων μερών, κυρίως μάλιστα από τις μετόπες της νότιας πλευράς του ναού. Η συνεχής αυτή προσπάθεια έχει ικανοποιητικά αποτελέσματα, παρά τη θραυσματική και αποσπασματική κατάσταση στην οποία βρίσκονται πολλά από τα γλυπτά, και με την εργασία αυτή γίνεται κατανοητή η σωστή θέση των ταυτιζομένων τμημάτων μέσα στο σύνολο.

Για την επίτευξη του σκοπού αυτού συγκεντρώθηκαν από το Μουσείο της Ακρόπολης, το Βρεταννικό Μουσείο και τα άλλα Μουσεία γύψινα εκμαγεία όλων των αποδιδόμενων γλυπτών και εκτέθηκαν στο ισόγειο του κτηρίου του Κέντρου. Στις δύο μεγάλες αίθουσες εκτέθηκαν οι συνθέσεις του ανατολικού και του δυτικού αετώματος αντίστοιχα, ενώ στον προθάλαμο και το βόρειο διάδρομο

εκτέθηκε η ζωφόρος. Οι μετόπες εκτέθηκαν στις δύο μεγάλες αίθουσες, όπου τα αετώματα, και στη μικρή γειτονική αίθουσα. Στην ανατολική αίθουσα ανασυντέθηκε επίσης πρόσφατα σε γύψο, από τεμάχια, ένα από τα δύο επιβλητικά κεντρικά μαρμάρινα ακρωτήρια του ναού, που υπερβαίνουν σε ύψος τα 3 μ. Ο γύψος είναι υλικό ανθεκτικό αλλά συγχρόνως αφαιρείται εύκολα και έτσι επιτρέπονται με αυτόν διορθώσεις, επανοποθετήσεις και ανακατατάξεις των γλυπτικών συνθέσεων και των νέων αποδόσεων. Με τον τρόπο αυτό η έκθεση είναι ζωντανή και συνεχώς εμπλουτιζόμενη με νέα τμήματα και συμπληρώσεις. Η εργασία της κατασκευής των εκμαγείων πραγματοποιείται από ομάδα εξειδικευμένων συντηρητών στο κατάλληλα εξοπλισμένο εργαστήριο εκμαγείων που έχει εγκατασταθεί στο υπόγειο του κτηρίου. Στις αποθήκες του υπογείου φυλάσσονται επίσης ταξινομημένες και καταλογωγραφημένες οι σειρές των εκμαγείων και των μητρών των γλυπτών αυτών. Στο εργαστήριο κατασκευάζονται ακόμη και τα αντίγραφα από τεχνητό λίθο, που απαιτούνται για τις επιτελούμενες στερεωτικές εργασίες του αρχαίου ναού και των άλλων μνημείων.

Η γνωστότερη διεθνώς συλλογή αντιγράφων των γλυπτών του Παρθενώνα βρίσκεται σήμερα στη Βασιλεία της Ελβετίας και η συγκέντρωση και παρουσίαση της από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 είναι έργο του

Άποψη της δυτικής αίθουσας του ισόγειου από ανατολικά: νότιες μετόπες και δυτικό αέτωμα (Φωτ. Ι. Πατρικιάνος)

ΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΗΣ Α' ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

καθηγητή Ε. Berger. Όμως η συλλογή του Κέντρου Μελετών Ακροπόλεως, που περιλαμβάνεται πια και στη διεθνή επιστημονική βιβλιογραφία, υπερέχει κατά το ότι συνεχώς ανανεώνεται και εμπλουτίζεται με νέες αποδόσεις και νέες ταυτίσεις. Όπως είναι φανερό, όλες αυτές οι γνώσεις είναι απαραίτητες και για την προετοιμασία του αρχαιολογικού υλικού για την έκθεση στο νέο Μουσείο της Ακρόπολης.

Στις αίθουσες του πάνω ορόφου του κτηρίου έχει συγκεντρωθεί αρχαιολογικό και εποπτικό υλικό που έχει σχέση με την τοπογραφία και τα μνημεία της Ακρόπολης. Κατατοπιστική είναι η σειρά των προπλασμάτων (μακετών) που δείχνουν την ιστορία της χρήσης του βράχου της Ακρόπολης από τα προϊστορικά νεολιθικά χρόνια μέχρι τον 18ο αι. μ.Χ.

Από τα διάφορα κτήρια της αρχαϊκής και κλασικής εποχής πάνω στην Ακρόπολη προέρχονται τα ενδιαφέροντα πηλίνα πρωτότυπα αρχιτεκτονικά μέλη που εκτίθενται στη δυτική αίθουσα του ορόφου. Εκτός από τα ολομάρα κτήρια, που οικοδομήθηκαν στα υστερο-αρχαϊκά και κλασικά χρόνια, είναι γνωστό ότι υπήρχαν πάνω στον βράχο επίσης, ήδη από τον 7ο αι. π.Χ. πολλά μεγάλα και μικρότερα κτήρια που έφεραν πήλινες κεραμώσεις με πλούσια διακοσμημένα μέρη, όπως κορυφαίους ανθεμωτούς καλυπτήρες, σίμες και ακρωτήρια. Άλλα ανάγλυφα και άλλα ζωγραφισμένα με λαμπρό μαύρο βερνίκι, τα αρχιτεκτονικά αυτά μέλη διασώζουν ωραία φυτικά κοσμήματα (ανθέμια, πλοχμούς, φυλλοειδή, γλωσσωτά, κ.ά.). Επίσης εκτίθενται τμήματα από τα ολόγλυφα πηλίνα ακρωτήρια και τις λεοντοκέφαλες πήλινες υδρορροές των κτηρίων αυτών.

Η κεντρική και η δυτική μεγάλη αίθουσα του ορόφου είναι αφιερωμένη στις μελέτες, έρευνες και τα έργα που αφορούν στη συντήρηση και αποκατάσταση των μνημείων της Ακρόπολης. Η παρούσα έκθεση οργανώθηκε τον Μάιο του 1994 και αφορά στις εργασίες που πραγματοποιήθηκαν, από το 1989 μέχρι το 1994, στα Προπύλαια, τον Παρθενώνα, το ναό της Αθηνάς Νίκης καθώς και στη στερέωση των βράχων των κλιτύων του λόφου της Ακρόπολης: τις αρχιτεκτονικές αποτυπώσεις της κατάστασης των μνημείων πριν από την επέμβαση, τις επιλεγείσες λύσεις επέμβασης, τη διαδικασία της συντήρησης της επιφάνειας του μαρμάρου και των θραυσμένων τμημάτων, της αφαίρεσης

των βλαπτικών υλών (σίδερα, παλιά κονιάματα και κόλλες), προπλάσματα των κτηρίων στην αρχική τους μορφή κ.ά.

Η αντίστοιχη εργασία που πραγματοποιήθηκε το 1979-1987 στο Ερέχθειο εκτίθεται σε μικρή αίθουσα του ισόγειου: η αποκατάσταση των δύο μακρών τοίχων καθώς και του δυτικού του ναού, η αποκατάσταση και συμπλήρωση της ανατολικής πρόστασης, η απομάκρυνση των Καρυατίδων από τη δυτική πρόσταση και η αντικατάσταση της με αντίγραφα, βελτίωσαν τη συνολική εικόνα του μνημείου εξασφαλίζοντας συγχρόνως τη στατική επάρκειά του. Η απόκτηση γύψινων αντιγράφων δύο θραυσμάτων της ανάγλυφης ζωφόρου του ναού, που τα πρωτότυπα τους βρίσκονται σήμερα σε βρετανικά μουσεία, επιτεύχθηκε πρόσφατα με την ενίσχυση της Ένωσης Φίλων της Ακροπόλεως.

Στον επισκέπτη εξηγείται ανάγλυφα η ανάγκη της επέμβασης, οι στόχοι του προγράμματος που εκτελείται από το 1975 υπό την εποπτεία της Επιτροπής Συντηρήσεως των Μνημείων της Ακροπόλεως σε συνεργασία με την Εφορεία Αρχαιοτήτων Ακροπόλεως, και ο σκοπός της εργασίας, που είναι η διατήρηση της μνημειακής αυτής πολιτιστικής κληρονομιάς και των αιώνων αξιών που αυτή αντιπροσωπεύει (βλ. Χ. Μπούρα, Μελέτες, έρευνες και έργα στην Ακρόπολη κατά την πενταετία 1991-1996, Ανθέμιον αρ. 2, Ιούλιος 1996, σελ. 5-27).

Στον ίδιο όροφο του κτηρίου η ανατολική μεγάλη αίθουσα διαμορφώθηκε σε αίθουσα διαλέξεων και προβολών χωρητικότητας 200 περίπου ατόμων και εξοπλίσθηκε κατάλληλα με τη σημαντική ενίσχυση της Ένωσης των Φίλων της Ακροπόλεως.

Το Κέντρο Μελετών Ακροπόλεως με το είδος και την ποικιλία των εκθεμάτων του και τις προσφερόμενες λειτουργικές δυνατότητες είναι ο κατάλληλος χώρος για μελέτη αλλά και για την προετοιμασία των επισκεπτών της Ακρόπολης. Από την έναρξη της λειτουργίας του Κέντρου η Εφορεία Αρχαιοτήτων σε συνεργασία με την Επιτροπή Συντηρήσεως Μνημείων της Ακροπόλεως αξιοποίησε το κτήριο για ένα από τους βασικούς της σκοπούς, την ευρύτερη δηλαδή διάδοση των γνώσεων σχετικά με τα μνημεία της Ακρόπολης και τη γενικότερη αρχαιογνωσία, ιδίως στις νεώτερες ηλικίες και τους μαθητές των σχολείων.

ΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΗΣ Α΄ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

Η προσπάθεια αυτή κατανόησης των θεμάτων της αρχαίας ζωής και της σημασίας των μνημείων της Ακρόπολης και της μετάδοσης της σχετικής γνώσης, πραγματοποιείται κατά τρεις τρόπους: απευθύνεται στους οργανωμένους μικρούς επισκέπτες του Κέντρου και τους προετοιμάζει για την επίσκεψη του αρχαιολογικού χώρου, όπου και το σημερινό Μουσείο και όπου εκτελούνται τα στερεωτικά έργα στα μνημεία (εκπαιδευτικά προγράμματα στο Κέντρο Μελετών και πάνω στην Ακρόπολη). Απευθύνεται όμως και στους μαθητές και τους ετοιμάζει πριν έλθουν στην Ακρόπολη, μέσα στις τάξεις τους, με τη βοήθεια εποπτικού υλικού που δανείζει δωρεάν στα σχολεία (μουσειοσκευές). Απευθύνεται, τέλος, και στους δασκάλους και τους καθηγητές και τους προετοιμάζει για τα σχετικά μαθήματα μέσα στις τάξεις τους και για την επίσκεψη στο χώρο που θα πραγματοποιήσουν οι ίδιοι (σεμινάρια).

Ιδιαίτερα πρέπει να τονισθεί η επιτυχία των δανειζομένων μουσειοσκευών, αφού αυτές είναι δυνατόν να αποσταλούν και σε σχολεία μακριά από την Αττική, ιδίως στις ακριτικές περιοχές. Επίσης πρέπει να αναφερθεί ότι το κτήριο του Κέντρου Μελετών, επειδή διαθέτει κεκλιμένα επίπεδα (ράμπες) στην είσοδο και ανελκυστήρα, είναι εύκολα προσπελάσιμο και σε άτομα με ειδικές ανάγκες. Η ωφέλεια των μαθητών από τα εκπαιδευτικά αυτά προγράμματα είναι μεγάλη αφού συνδυάζεται η γνώση με την ψυχαγωγία και εξασφαλίζεται η ψυχική και γνωστική προετοιμασία του μικρού επισκέπτη στα μνημεία του Ιερού Βράχου. Σύμφωνα με τους σχεδιασμούς για το νέο Μουσείο της Ακρόπολης που θα ανεγερθεί στα νότια και δυτικά του Κέντρου Μελετών, οι δραστηριότητες, ιδίως οι εκπαιδευτικές, θα παραμείνουν σε αυτό και θα συνεχίσουν να πραγματοποιούνται επιμορφώνοντας κατάλληλα και υπεύθυνα τις νεώτερες γενιές.

3. ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΡΧΑΙΑΣ ΑΓΟΡΑΣ (ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΑΤΤΑΛΟΥ)

Η μικρή κοιλάδα που περιβάλλεται από τους ΒΔ πρόποδες της Ακρόπολης των Αθηνών, τους βόρειους του λόφου του Αρείου Πάγου και τους ανατολικούς του λόφου του Κολωνού και εκτείνονταν μέχρι τον Ηρι-

δανό ποταμό στα βόρεια, είχε μακριά ιστορία ήδη από τη Νεολιθική εποχή (τέλη 4ης χιλιετίας π.Χ.). Με τα χρόνια όμως η περιοχή, που χρησιμοποιήθηκε ως χώρος ταφής στη μυκηναϊκή εποχή και ως χώρος σποραδικής κατοίκησης και εργαστηρίων στα πρώιμα ιστορικά χρόνια, έγινε από τα τέλη του 6ου αι. π.Χ. το εμπορικό, θρησκευτικό και πολιτικό κέντρο της πόλης των Αθηνών. Η μικρή κοιλάδα διασχίζονταν διαγωνίως από αρχαίο δρόμο, που συνδέθηκε από τον 6ο αι. π.Χ. με τη μεγάλη αθηναϊκή εορτή των Παναθηναίων που τελείτο κυρίως στην Ακρόπολη, και έγινε πια γνωστός ως η “οδός των Παναθηναίων”.

Οι ανοικτοί χώροι εκατέρωθεν της “οδού των Παναθηναίων” είχαν αρχίσει να χρησιμοποιούνται ως χώροι συναθροίσεων και εμπορικών συναλλαγών ήδη από τον 6ο αι. π.Χ., αλλά η μεταφορά των πολιτικών δραστηριοτήτων από το χώρο της Αγοράς των Αρχαϊκών χρόνων (που ήταν στα ΒΑ της Ακρόπολης), στις ανατολικές υπώρειες του λόφου του Κολωνού, στα χρόνια που ακολουθούν τις μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη και την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας (508 π.Χ.), υπήρξε αποφασιστικής σημασίας για τη διαμόρφωση του χώρου της νέας Αγοράς. Ο χώρος πλαισιώθηκε από δημόσια κτήρια και στοές, ενώ ανεγέρθηκαν ναοί, βωμοί και κρήνες και ανιδρύθηκαν αγάλματα, επιγραφές, αναθήματα κ.ά. Γνωστότερα κτήρια υπήρξαν το Βουλευτήριο, η Θόλος, η Ηλιαία και το Νομισματοκοπείο, ενώ αξιόλογοι ήταν ο ναός του Ηφαίστου, ο ναός του Πατρώου Απόλλωνος, ο ναός του Άρεως, ο βωμός των Δώδεκα θεών και άλλα. Για τις εμπορικές, αλλά και για τις πολιτικές δραστηριότητες χρησιμότερες ήταν οι στοές από τις οποίες οι γνωστότερες ήταν η Βασίλειος Στοά, η Στοά του Ελευθερίου Διός, η Ποικίλη Στοά, η Νότιος Στοά, η Μέση Στοά και η Στοά του Αττάλου.

Η Στοά του Αττάλου, που κλείνει την Αγορά στα ανατολικά, ιδρύθηκε από τον βασιλέα της Περγάμου Άταλο τον Β΄ (159-138 π.Χ.) σε ένδειξη ευγνωμοσύνης προς την πόλη της Αθήνας. Το μεγάλο αυτό κτήριο μήκους 115 μ., από πεντελικό και υμήττιο μάρμαρο, ήταν διώροφο με ευρεία στοά μπροστά και σειρά 21 καταστημάτων πίσω, σε κάθε όροφο. Από το αρχικό κτίσμα σώθηκαν σημαντικά κτηριακά κατάλοιπα καθώς και μεγάλος αριθμός αρχιτεκτονικών μελών, που επέτρεπαν την ακριβή αναπαράσταση του μνημείου.

ΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΗΣ Α' ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

Ανασκαφές στο χώρο της Αγοράς είχαν αρχικά πραγματοποιηθεί τον 19ο αι. από Έλληνες και Γερμανούς αρχαιολόγους, ενώ συστηματικά αναλήφθηκαν το 1931 από την Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών στην Αθήνα από την οποία και συνεχίζονται μέχρι σήμερα. Οι συστηματικές αρχαιολογικές έρευνες διασαφήνισαν την ιστορική αλληλουχία του χώρου και των μνημείων, τις διαδοχικές χρονικές και οικοδομικές φάσεις και ανεκάλυψαν πολυπληθές υλικό που αφορούσε στην εμπορική δραστηριότητα των αρχαίων Αθηναίων και στην καθημερινή τους ζωή, αλλά κυρίως συνδέονταν με τη λειτουργία της αθηναϊκής πολιτείας στα κλασικά και ελληνιστικά χρόνια. Η ανάγκη να στεγασθεί, φυλαχθεί και παρουσιασθεί στο κοινό συντηρημένο το πολυάριθμο αυτό αρχαιολογικό υλικό που αποτελείτο από γλυπτά έργα, επιγραφές, πήλινα αγγεία και αντικείμενα μικροτεχνίας κατά χιλιάδες, συνηγόρησε για την αποδοχή της αμερικανικής πρότασης αναστήλωσης της Στοάς του Αττάλου και της χρησιμοποίησής της αποκλειστικά ως Μουσείου των ευρημάτων της Αρχαίας Αγοράς. Η αναστήλωση πραγματοποιήθηκε στα χρόνια 1953-1956 με σχέδια του αρχιτέκτονα Ι. Τραυλού και με δαπάνες της αμερικανικής πλευράς, η οποία οργάνωσε στα 1957 και την έκθεση των αρχαιοτήτων στο ισόγειο του κτηρίου. Από τη χρονιά αυτή ο αρχαιολογικός χώρος και το Μουσείο της Αγοράς λειτουργούν κάτω από την εποπτεία της Ελληνικής Αρχαιολογικής Υπηρεσίας. Τα ευρήματα των ανασκαφών αποτέλεσαν το αντικείμενο πολλών μονογραφιών, άρθρων και δημοσιεύσεων (ιδίως στο

Μουσείο Αρχαίας Αγοράς. Μαρμάρινη στήλη που φέρει χαρακτό ψήφισμα για την προστασία της δημοκρατίας και ανάγλυφη παράσταση της Δημοκρατίας να στεφανώνει τον Δήμο των Αθηναίων, του 337/6 π.Χ. (αρ. ευρ. I.6524).

περιοδικό *Hesperia*), που ετοίμασαν οι αμερικανοί μελετητές μαζί με μία αξιόλογη σειρά φυλλαδίων κατά θέματα για το ευρύτερο κοινό.

Στη στοά του ισογείου εκτέθηκαν κυρίως αξιόλογα έργα γλυπτικής, μεταξύ των οποίων η Νίκη Νηρηίδα από ακρωτήριο ναού και ο Πατρώος Απόλλων του γλύπτη Ευφράνορος, καθώς και μικρότερα γλυπτά και ανάγλυφα. Επίσης σημαντικές επιγραφές και αρχιτεκτονικά μέλη. Από τα αρχαία καταστήματα του ισογείου διατηρήθηκαν ορισμένα ακέραια, ενώ των υπολοίπων ο χώρος ενοποιήθηκε για τη δημιουργία της έκθεσης. Εκεί εκτέθηκαν στο πρώτο τμήμα ευρήματα από τη νεολιθική, μυκηναϊκή και γεωμετρική εποχή, όταν ο χώρος της Αγοράς χρησιμοποιείτο κυρίως ως χώρος

ταφής: πήλινα αγγεία, ειδώλια, κοσμήματα και όπλα, όλα κτερίσματα από τους τάφους αυτούς, που ήταν θαλαμωτοί, λακκοειδείς ή κιβωτιόσχημοι.

Στο κεντρικό τμήμα της έκθεσης εκτίθενται ευρήματα που έχουν σχέση με τη λειτουργία της δημοκρατικής αθηναϊκής πολιτείας, όπως ενεπίγραφα όστρακα εξοστρακισμού, χάλκινοι ψήφοι δικαστηρίων και δικαστικά πινάκια, μαρμάρινο κληρωτήριο, μολύβδινα ενεπίγραφα ελάσματα, νομίσματα, μέτρα και σταθμά, κλεψύδρα κ.ά. Επίσης η μαρμάρινη στήλη με εγχάρακτο το νόμο του 336 π.Χ. που προστάτευε την δημοκρατία από την τυραννία και εστέφετο από ανάγλυφο του Δήμου και της Δημοκρατίας. Από τα αναθήματα αξιόλογα είναι θραύσματα επιγραφών που αναφέρονται στη μάχη του Μαραθώνα (490 π.Χ.), τμήμα από τη βάση του συμπλέγματος των τυραννοκτόνων και η χάλκινη ασπίδα, λάφυρο των Αθηναίων από τους η-

ΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΗΣ Α' ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

τημένους Σπαρτιάτες της μάχης της Πύλου (425 π.Χ.). Το τελευταίο τμήμα της έκθεσης περιλαμβάνει αγγεία και σκεύη που εικονίζουν την καθημερινή ζωή στην Αθήνα από τα κλασικά χρόνια μέχρι και τη βυζαντινή και μεταβυζαντινή εποχή: μελανόμορφα και ερυθρόμορφα αγγεία γνωστών αθηναίων αγγειογράφων, πήλινα ειδώλια που αποδίδουν μορφές του θεάτρου, αγγεία των ελληνιστικών και ρωμαϊκών χρόνων, βυζαντινά πινάκια και αμφορείς κ.ά. Αξίζει να αναφερθεί ότι το Μουσείο διαθέτει μία πλουσιότερη συλλογή από αρχαίους πήλινους αμφορείς, πολλούς με ενσφράγιστες λαβές, που σήμερα φυλάσσονται σε ιδιαίτερο εκθεσιακό χώρο του ισόγειου. Τα υπόγεια του κτηρίου και ο χώρος των καταστημάτων του άνω ορόφου χρησιμοποιούνται ως αποθηκευτικοί χώροι των αρχαίων και ως χώροι εργαστηρίων συντήρησης και μελέτης. Τα τελευταία χρόνια εκτός από τα εισερχόμενα αρχαία που προέρχονται από τις συνεχιζόμενες ανασκαφές της Αμερικανικής Σχολής στην περιοχή της Ποικίλης Στοάς, από τη διεύθυνση της Εφορείας καταβλήθηκε με επιτυχία η προσπάθεια να προστατευθούν στις αποθήκες του Μουσείου και τα αξιολογότερα λίθινα αρχαία από τους διάσπαρτους στο χώρο λιθοσωρούς. Συγχρόνως άρχισαν και συνεχίζονται οι καταγραφές των πολυπληθών πήλινων αγγείων που φυλάσσονται στις προθήκες των αποθηκών του άνω ορόφου.

Το μεγάλο αναστηλωμένο κτήριο έχει και αυτό ανάγκη συνεχών φροντίδων συντήρησης και για το λόγο αυτό τα τελευταία χρόνια επισκευάστηκε όλη η κεραμοσκεπής στέγη του και συντηρήθηκε και βάφθηκε η ξύλινη οροφή της στοάς του ισόγειου.

Η εξασφάλιση των αρχαίων του Μουσείου επιτεύχθηκε με την εγκατάσταση στο κτήριο ηλεκτρονικού συστήματος ασφαλείας, τη δαπάνη του οποίου ανέλαβε η Αμερικανική Σχολή. Η Διεύθυνση της Εφορείας στράφηκε παράλληλα στη βελτίωση της έκθεσης και στη φροντίδα των εκθεμάτων: η μεγάλη χάλκινη ασπίδα συντηρήθηκε στα εργαστήρια του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, στα κρύσταλλα των προθηκών με ευπαθή εκθέματα τοποθετήθηκαν διαφανή φύλλα προστατευτικά από τις υπεριώδεις ακτίνες, ενώ σε μεμονωμένα εκθέματα προσαρμόστηκαν υάλινα καλύμματα. Ανανεώνονται επίσης οι επεξηγηματικές πινακίδες των εκθεμάτων και τυπώθηκε από το Ταμείο

Αρχαιολογικών Πόρων δίγλωσσο ενημερωτικό φυλλάδιο που διανέμεται δωρεάν. Εγκαταστάθηκε ακόμη νέος ηλεκτροφωτισμός στην έκθεση, καθώς επίσης και σύστημα κλιματισμού. Οι βελτιώσεις αυτές κάνουν, πιστεύω, την επίσκεψη στο Μουσείο ευχάριστη και την παρουσίαση των αρχαίων επαγωγική.

Ένα όμως από τα βασικά προβλήματα της έκθεσης είναι η κατάσταση των γλυπτών που εκτίθενται στην ανοικτή στοά του ισόγειου, όπου τα αιωρούμενα σωματίδια και η αιθάλη της ατμόσφαιρας της πόλης έχουν προκαλέσει εκτεταμένες αντιαισθητικές μαύρες επικαθήσεις. Οι εργαστηριακοί καθαρισμοί που πραγματοποιήθηκαν από την Εφορεία σε ορισμένα από τα γλυπτά αυτά, όπως στη Νίκη Νηρηίδα και στο ωραίο γυναικείο κεφάλι των κλασικών χρόνων και σε άλλα, κατέδειξαν ότι μπορεί να επιτευχθεί η αβλαβής αφαίρεση των επικαθήσεων, αλλά στη συνέχεια τα γλυπτά πρέπει να τοποθετηθούν σε νέα πια θέση προστατευμένα από τη βλαπτική ατμόσφαιρα. Το θέμα είναι σοβαρό και η προτεινόμενη λύση, της χρησιμοποίησης για το σκοπό αυτό της άνω στοάς μετά από κατάλληλη διαμόρφωση, δημιουργεί με τη σειρά της θέματα αισθητικά, αλλά και πρακτικά. Πάντως το πρόβλημα είναι ανάγκη να βρει σύντομα τη λύση του.

4. ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΙΟΥΛΙΔΑΣ ΚΕΑΣ

Το νησί της Κέας κείται στα νοτιονατολικά του άκρου της Αττικής σε απόσταση 16 μιλίων από το Λαύριο και ανήκει στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Κυκλάδων. Το νησί είναι σήμερα γνωστό και ως Τζιά και έχει έκταση 131 τετραγ. χιλιομέτρων με λοφώδη ενδοχώρα. Στην αρχαιότητα το μικρό νησί είχε ιδιαίτερα πυκνή κατοίκηση, όπως μαρτυρείται από τις 4 οργανωμένες και ανεξάρτητες πόλεις, μία στην ενδοχώρα, την Ιουλίδα, και τρεις παραθαλάσσιες, την Κορησσία, την Καρθαία και την Ποιήεσσα, καθώς και από τους εξαρτημένους από αυτές οικισμούς και ιερά, στα Ελληνικά, στον Κούνδουρο και αλλού. Χαρακτηριστικό επίσης είναι το πλέγμα των διάσπαρτων προστατευτικών πύργων, κυκλικών ή ορθογωνίων, όπως αυτός της Αγ. Μαρίνας και των αρχαίων δρόμων, που ένωναν τις οικήσεις.

ΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΗΣ Α' ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

Οι τέσσαρες αυτόνομες πόλεις-κράτη των ιστορικών χρόνων σώζουν σημαντικά αρχαία κατάλοιπα, όπως τείχη, ναούς, θέατρα και νεκροταφεία από όπου έχουν περισυλλεγεί αξιόλογες αρχαιότητες (γλυπτά, επιγραφές, νομίσματα, αγγεία, κ.ά.). Δυστυχώς όμως, στους χώρους των αρχαίων αυτών πόλεων δεν έχουν πραγματοποιηθεί ακόμη συστηματικές και οργανωμένες ανασκαφές, αν και στην περιοχή της Κορησσίας και της Καρθαίας έχουν γίνει εκτεταμένες αρχαιολογικές έρευνες της επιφανείας του εδάφους.

Οργανωμένες ανασκαφές πραγματοποιήθηκαν από την Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών, υπό τον καθηγητή J. L. Caskey, στις προϊστορικές θέσεις του νησιού, ιδίως στη χερσόνησο της Κεφάλας στα βόρεια και στον προϊστορικό οικισμό της Αγ. Ειρήνης στον μυλό του κόλπου του Αγ. Νικολάου. Οι ανασκαφές αυτές των δεκαετιών 1960 και 1970 έδωσαν και αξιόλογα κινητά ευρήματα που μαρτυρούν την κατοίκηση των θέσεων αυτών ήδη από την ύστερη νεολιθική εποχή (3200-3000 π.Χ.), ενώ ο οικισμός της Αγ. Ειρήνης ήρμασε τον 15ον αι. π.Χ. Οι Αμερικανοί αρχαιολόγοι παρουσίασαν τα ευρήματα σε σειρά μονογραφιών και σχετικών μελετών.

Τα πολυπληθή ευρήματα των ανασκαφών και των περισυλλογών είχαν ήδη στη δεκαετία του 1960 κάνει απαραίτητη την ύπαρξη χώρου συγκέντρωσης και παρουσίασης των αρχαιοτήτων του νησιού. Το Αρχαιολογικό Μουσείο πραγματοποιήθηκε στην πρωτεύουσα του νησιού Ιουλίδα (Κάστρο) από τον τότε Έφορο Αρχαιοτήτων Κυκλάδων αεί-

μνηστο Ν. Ζαφειρόπουλο και η οικοδόμηση άρχισε το 1970 σε σχέδια του αρχιτέκτονα της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας Διον. Τριανταφυλλίδη. Προσαρμοσμένο στη νησιώτικη αρχιτεκτονική του τόπου το Μουσείο έχει προθάλαμο στο ισόγειο, όπου εργαστήριο και αποθήκες, και δύο ορόφους με χώρους έκθεσης και κεντρικό κλιμακοστάσιο.

Η έκθεση των αρχαιοτήτων άρχισε αμέσως μετά την κατασκευή του κτηρίου από τον Ν. Ζαφειρόπουλο και συνεχίστηκε από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Ακροπόλεως, στην αρμοδιότητα της οποίας περιήλθαν το 1977 οι αρχαιότητες του νησιού. Στον πρώτο όροφο εκτέθηκαν γλυπτά, ανάγλυφα και επιγραφές από τις διάφορες αρχαιολογικές θέσεις του νησιού, ενώ στο δεύτερο όροφο μέσα σε προθήκες εκτέθηκε επιλογή αγγείων και αντικειμένων μικροτεχνίας κυρίως από τις ανασκαφές της Κεφάλας και της Αγ. Ειρήνης και

προεβλέπετο ανεξάρτητη αίθουσα για την έκθεση των αξιόλογων προϊστορικών πηλίνων αγγαματίων από την Αγ. Ειρήνη.

Τα χρόνια όμως που πέρασαν και οι οικοδομικές αστοχίες προκάλεσαν φθορές και βλάβες στο κτήριο και ανέστειλαν το εκθεσιακό πρόγραμμα. Η επισκευή του κτηρίου, η αύξηση του ωφέλιμου χώρου και η εξασφάλιση των αρχαιοτήτων ήταν πιά πρώτης προτεραιότητας και επέβαλαν τη σύνταξη σχετικής αρχιτεκτονικής και τεχνικής μελέτης. Η νέα μελέτη ετοιμάστηκε από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Ακροπόλεως, εγκρίθηκε από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο το 1994 και η πραγματοποίησή της,

Αρχαιολογικό Μουσείο Κέας. Αγαλμα από τον γλυπτό διάκοσμο του ναού της Αθηνάς στην Καρθαία, περί το 500 π.Χ.

ΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΗΣ Α' ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

που ελπίζουμε ότι δεν θα αργήσει, θα επιτρέψει και τη νέα διάρθρωση της έκθεσης των αρχαιοτήτων. Παράλληλα με το έργο αυτό πραγματοποιήθηκε από τους αρχαιολόγους της Εφορείας η καταγραφή, μελέτη και σταδιακή δημοσίευση του αρχαιολογικού υλικού που φυλάσσεται στο Μουσείο, γεγονός που θα επιτρέψει την καλλίτερη κατανόηση και αξιοποίηση του στην μελλοντική έκθεση.

Στη νέα έκθεση, που θα ακολουθήσει, προβλέπεται η σαφέστερη διάρθρωση των αρχαιολογικών ενοτήτων, με τρόπο ώστε να είναι κατανοητή στον επισκέπτη η ιστορική διαδρομή και αλληλουχία των αρχαιολογικών τόπων και η προσφορά κάθε μιας από τις πόλεις της αρχαίας τετράπολης του νησιού. Ιδιαίτερη είναι η καλλιτεχνική προσφορά του νησιού στα αρχαϊκά και υστερο-αρχαϊκά χρόνια κυρίως στη γλυπτική και κρίνεται ότι το Μουσείο πρέπει να εμπλουτισθεί έστω και με αντίγραφο του γνωστού "Κούρου της Κέας", που βρέθηκε στο χώρο του νεκροταφείου της Κορησσίας (σήμερα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο). Παράλληλα πρέπει να μελετηθούν στην ολότητά τους τα αρχιτεκτονικά γλυπτά που κοσμούσαν τους ναούς της Καρθαίας και της Ιουλίδας. Οι επιγραφές (ψηφίσματα, αναθήματα, κ.λπ.) που μαρτυρούν την πολιτιστική και κοινωνική διάρθρωση των πόλεων, πρέπει επίσης να συμπεριληφθούν στη νέα έκθεση, μαζί με τα νομίσματα των πόλεων αυτών, δείγματα της ανεξαρτησίας και αυτοτέλειάς τους. Τα προϊόντα της κεραμικής και της μικροτεχνίας μαρτυρούν για τον καθημερινό βίο των αρχαίων κατοίκων από τα ύστερα νεολιθικά χρόνια μέχρι το τέλος της αρχαιότητας, ενώ παράλληλα αποκαλύπτουν καλλιτεχνικές επιρροές και εμπορικές επαφές με τόπους γειτονικούς αλλά και μακρινούς και προβλέπεται να έχουν σημαντική θέση στη νέα έκθεση.

Η συμπλήρωση της έκθεσης με σχεδιαγράμματα των αρχαίων πόλεων και των οικισμών της Κέας, με επεξηγηματικές πινακίδες και με σχετικό εποπτικό υλικό είναι απαραίτητη, ώστε ο επισκέπτης του Μουσείου να έχει συνοπτική και συνολική εικόνα της καθημερινής ζωής των κατοίκων του νησιού, των καλλιτεχνικών επιδράσεων που εδέχοντο και της προσφοράς τους στη διαμόρφωση του κοινού τρόπου ζωής στον ελλαδικό χώρο κατά τα προϊστορικά και τα ιστορικά χρόνια.

5. ΜΟΥΣΕΙΟ ΠΑΥΛΟΥ ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ

Το Μουσείο ιδρύθηκε το 1972 με τη δωρεά στο Ελληνικό Δημόσιο από το ζεύγος Παύλου και Αλεξάνδρας Κανελλοπούλου της μεγάλης ιδιωτικής συλλογής αρχαίων που είχε δημιουργήσει κατά τις τελευταίες δεκαετίες.

Ο Παύλος Κανελλόπουλος, βιομήχανος και γόνος μιας από τις διακεκριμένες οικογένειες του τόπου, άρχισε τη συλλογή ελληνικών αρχαιοτήτων και έργων τέχνης στα μέσα της δεκαετίας του 1920 και σε διάστημα 50 περίπου χρόνων κατάφερε μαζί με τη σύζυγό του Αλεξάνδρα, να δημιουργήσει μια αξιολογότερη και διεθνώς πλέον γνωστή αρχαιολογική συλλογή. Η Συλλογή, που περιέλαβε τελικά περίπου 6.000 αντικείμενα, καλύπτει όλες τις περιόδους του Ελληνικού πολιτισμού από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι τη νεώτερη εποχή, τον 18ο και 19ο αι. καθώς κεντρική ιδέα και επιθυμία των συλλογέων ήταν η ανάδειξη της διαχρονικότητας και συνέχειας της ελληνικής τέχνης ως έκφρασης της ιδιοφυίας, ικανότητας και αστείρευτης καλλιτεχνικής δημιουργικότητας των Ελλήνων.

Το νέο Μουσείο στεγάστηκε στο παλιό νεοκλασικό αρχοντικό (κτισμένο το 1894) της αθηναϊκής οικογένειας Μιχαλέα στους βόρειους πρόποδες της Ακρόπολης (οδός Θεωρίας και Πανός στην Πλάκα) που απαλλοτριώθηκε και αναστηλώθηκε από την Αρχαιολογική Υπηρεσία στη δεκαετία του 1960-70. Η οργάνωση της έκθεσης του Μουσείου πραγματοποιήθηκε από την αρχαιολόγο κα Μ. Μπρούσκαρη κάτω από τις οδηγίες του τότε Εφόρου Αρχαιοτήτων και Διευθυντή Ακροπόλεως κ. Γεωργίου Δοντά και το Μουσείο άνοιξε τις θύρες του για το κοινό το καλοκαίρι του 1976.

Στο Μουσείο εκτέθηκαν 5.000 αντικείμενα της συλλογής ενώ τα υπόλοιπα 1.000 παρέμειναν στην οικία των δωρητών, σύμφωνα με τους όρους του δωρητηρίου συμβολαίου, και θα ενσωματωθούν στο Μουσείο αργότερα. Η έκθεση αναπτύχθηκε σε 18 αίθουσες, που μοιράζονται σε 5 επίπεδα, μέσα σε μια ατμόσφαιρα ζεστής οικειότητας, που τονίζεται από τα εσωτερικά διακοσμητικά στοιχεία της οικίας και τις σωζόμενες οροφωγραφίες. Η έκθεση είναι οργανωμέ-

ΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΗΣ Α΄ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

νη σε ενότητες με χρονολογική, θεματική και γεωγραφική κατάταξη.

Στον άνω ημιόροφο είναι εκτεθειμένα τα παλαιότερα αντικείμενα της συλλογής: εργαλεία, όπλα, αγγεία, ειδώλια και κοσμήματα της νεολιθικής (3000 π.Χ.), κυκλαδικής (3η χιλιετία), μινωϊκής (2000-1600 π.Χ.) και μυκηναϊκής (1600-1200 π.Χ.) εποχής. Ξεχωριστή ενότητα αποτελούν αγγεία και ειδώλια των γεωμετρικών χρόνων (9ος-8ος αι. π.Χ.) από την Αττική, Κυκλάδες και Κύπρο καθώς και αριθμός κοσμημάτων και άλλων μικροτεχνημάτων από χαλκό της ίδιας εποχής.

Στον πρώτο όροφο εκτίθενται έργα αρχαϊκής (7ος-6ος αι. π.Χ.), κλασικής (5ος-4ος αι. π.Χ.), ελληνιστικής (3ος-1ος αι. π.Χ.) και ρωμαϊκής εποχής (1ος αι. π.Χ.- 4ος αι. μ.Χ.). Κατά γεωγραφικές ενότητες παρουσιάζονται χάλκινα όπλα και σκεύη, αγγεία με γραπτή διακόσμηση από την Αττική, την Κόρινθο, την Ιωνία και τη Βοιωτία, καθώς και Κρητικοί πίθοι με ανάγλυφο διάκοσμο. Αξιόλογα είναι τα βοιωτικά και τα αθηναϊκά ειδώλια και οι προτομές της ύστερης αρχαϊκής εποχής. Εξέχουσα θέση κατέχουν τα αττικά έργα αγγειοπλαστικής του μελανομόρφου και του ερυθρομόρφου ρυθμού και οι λευκές λήκυθοι του 5ου αι. π.Χ. Η έκθεση συμπληρώνεται με γλυπτά όπως η μαρμάρινη κεφαλή του Μ. Αλεξάνδρου, τμήματα επιτύμβιων και αναθηματικών αναγλύφων, συλλογές νομισμάτων, σφραγιδολίθων, χρυσών κοσμημάτων, χάλκινων αγαλματιών, σκευών και μικροαντικειμένων καθώς και πολυάριθμων πήλινων ειδωλίων, από τα οποία ξεχωρίζουν οι “Ταναγραίες” και οι θεατρικές μορφές της Νέας Κωμωδίας.

Στο ισόγειο εκτίθενται εικόνες βυζαντινής και μεταβυζαντινής τέχνης από τον 14ο έως τον 17ο αι. και ανάμεσά τους η “Κοίμηση της Θεοτόκου” της Σχολής Κωνσταντινούπολης (14ου αι.), η “Δευτέρα Παρουσία” (14ου-15ου αι.), έργο του βορειοελλαδικού χώρου. Επίσης έργα της Κρητικής σχολής, όπως η “Αποτομή της Αγίας Παρασκευής” του Μιχαήλ Δαμασκηνού (16ου αι.), ο “Ιησούς” και η “Γλυκοφιλούσα” του Εμμανουήλ Λομβάρδου (17ου αι.), το “Γενέσιον της Θεοτόκου” (16ου αι.) και άλλες αξιολογότερες εικόνες κοσμούν τους τοίχους του Μουσείου. Η έκθεση περιέχει ακόμη λειτουργικά σκεύη, σταυρούς, λυχνάκια, κοσμήματα και νομίσματα των παλαιοχριστιανικών

και βυζαντινών χρόνων. Στο ισόγειο εκτίθενται και πορτραίτα Φαγιούμ, κοπτικά υφάσματα και γλυπτά της ύστερης αρχαιότητας.

Στα δύο επίπεδα του υπογείου παρουσιάζονται κυρίως μεταβυζαντινές εικόνες, από τις οποίες ξεχωρίζουν η “Παναγία του Πάθους” (1500), το “Γενέσιον της Θεοτόκου” του Θεοδ. Πουλάκη (17ου αι.), ο “Ενταφιασμός του Χριστού” του Εμμ. Τζάνε (17ου αι.) και η “Παναγία με τον Ιωακείμ και την Άννα” του Θεοφίλου Χατζημιχαήλ (19ου-20ου αι.). Κοσμήματα εργαστηρίων της Κωνσταντινουπόλεως και λαϊκής τέχνης, χειρόγραφε επιστολές Πατριαρχών της Κωνσταντινουπόλεως, αρχέτυπα εντύπων εκδόσεων καθώς και πλήθος ξυλόγλυπτων και μεταλλικών λειτουργικών κυρίως σκευών, συμπληρώνουν την έκθεση. Μετά από 20 χρόνια συνεχούς λειτουργίας του Μουσείου και με οξυμμένα τα προβλήματα φθοράς του παλαιού αρχοντικού, ιδιαίτερα λόγω των υπογείων νερών που διατρέχουν το βράχο της βορείας κλιτύς της Ακροπόλεως, χρειάστηκε πρόσφατα να πραγματοποιηθούν εκτεταμένες εργασίες ανακαίνισης του κτηρίου. Το Μουσείο έκλεισε για το κοινό την άνοιξη του 1995 και τα αρχαία συσκευάστηκαν, εγκιβωτίστηκαν και ασφαλίστηκαν από το επιστημονικό, τεχνικό, φυλακτικό και εργατικό προσωπικό της Εφορείας Αρχαιοτήτων Ακροπόλεως κάτω από τις οδηγίες της Διεύθυνσης της Εφορείας και την άμεση εποπτεία της αρχαιολόγου κας Ν. Σαραγά.

Οι οικοδομικές εργασίες που επακολούθησαν με την επίβλεψη της Διεύθυνσης Εκτέλεσης Έργων Μουσείων του Υπουργείου Πολιτισμού περιελάμβαναν υγραμόνωση των υπογείων και των ταράτσων, αλλαγές ψευδοροφών, συντήρηση ή αντικατάσταση των δαπέδων, συντήρηση των εξωστών και των κούφωμάτων, βάψιμο του εσωτερικού και του εξωτερικού του κτηρίου και πλήθος άλλων εργασιών. Παράλληλα έγιναν ηλεκτρομηχανολογικές εργασίες, όπως η βελτίωση του συστήματος της κεντρικής θέρμανσης, η επέκταση του ηλεκτρονικού συστήματος ασφάλειας και η ανανέωση του εσωτερικού φωτισμού του Μουσείου σύμφωνα με τις σύγχρονες μουσειακές απαιτήσεις.

Ταυτόχρονα με τις οικοδομικές εργασίες πραγματοποιήθηκαν και σημαντικές εργασίες συντήρησης των αρχαίων του Μουσείου, ιδίως των πηλίνων, γλυπτών, εικόνων, κοπτικών υφασμάτων κ.ά. από συντηρητές

ΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΗΣ Α' ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

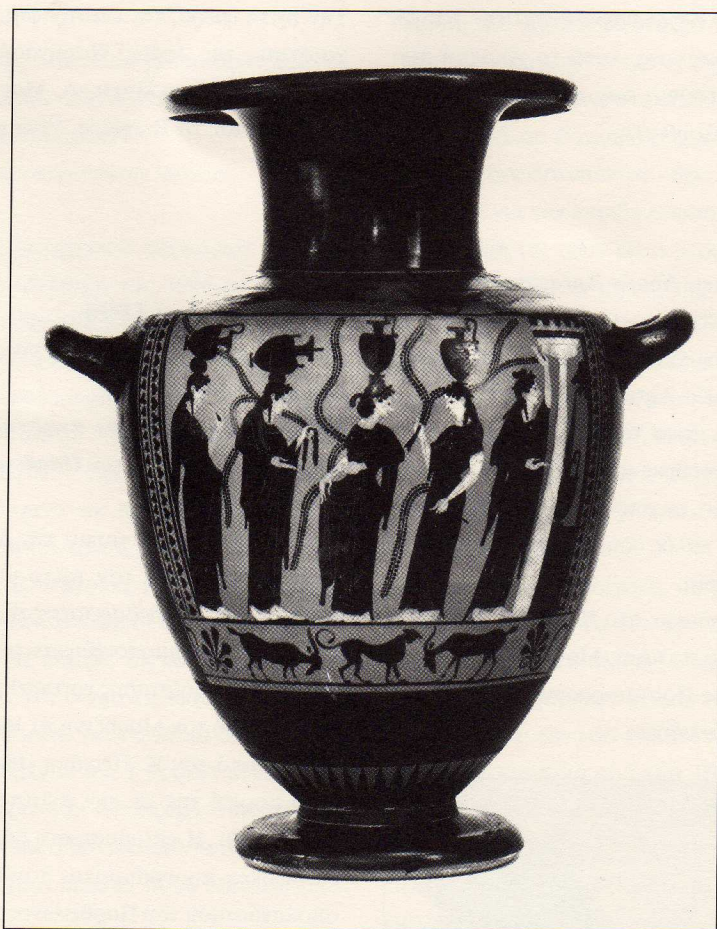
της Εφορείας Ακροπόλεως και ειδικευμένους συντηρητές άλλων Μουσείων.

Η επανέκθεση των αρχαίων εκθεμάτων ολοκληρώθηκε τον Οκτώβριο του 1996, οπότε το Μουσείο ξανάνοιξε για το κοινό. Η επανέκθεση δεν περιελάμβανε ριζικές μετατροπές καθότι το χρονοδιάγραμμα των οικοδομικών εργασιών και η στενότητα του χώρου δεν επέτρεπαν παρά μόνο βελτιώσεις και συμπληρώσεις στον τρόπο έκθεσης. Πάντως τοποθετήθηκαν προστατευτικά καλύμματα σε πολλά εκθέματα και επεξηγηματικές δίγλωσσες

πινακίδες σε όλες τις προθήκες του Μουσείου (110 τον αριθμό) και η εργασία συνεχίζεται στις εικόνες του Μουσείου. Επίσης εκδόθηκε από το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων επεξηγηματικό φυλλάδιο, που διανέμεται δωρεάν στους επισκέπτες.

Τα αξιολογότερα αρχαία της συλλογής είναι γνωστά στη διεθνή επιστημονική κοινότητα από τις εργασίες Γάλλων ερευνητών, που δημοσιεύθηκαν στο Bulletin de Correspondance Hellenique (BCH) και το έργο αυτό της δημοσίευσης συνεχίζεται από αρχαιολόγους της Εφορείας Αρχαιοτήτων Ακροπόλεως. Η πρόσφατη ευγενική δωρεά της κας Αλεξάνδρας Π. Κανελλοπούλου ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή, θα ξεκινήσει επίσης ένα πρόγραμμα ηλεκτρονικής αρχειοθέτησης και ευρετηρίασης των αρχαίων του Μουσείου, που θα συμβάλει στην καλλίτερη διαχείρισή τους με σύγχρονα μέσα.

Το σοβαρότερο, όμως, πρόβλημα που αντιμετωπίζει το Μουσείο είναι η στενότητα χώρου, που αναγκάζει

Μουσείο Παύλου και Αλεξάνδρας Κανελλοπούλου.
Αττική μελανόμορφη υδρία του 6ου αι. π.Χ. (αρ. ευρ. Δ2499).

τη συσσώρευση αρχαιοτήτων μέσα στις προθήκες και την πυκνή διάταξη των εικόνων. Το πρόβλημα είναι φανερό ότι θα επιταθεί στο προσεχές μέλλον, όταν θα μεταφερθούν στο Μουσείο και οι 1.000 περίπου αρχαιοτήτες που σήμερα βρίσκονται στην οικία των δωρητών. Η Διεύθυνση της Εφορείας έχει προτείνει την επέκταση του Μουσείου, που θα επιτρέψει το σαφέστερο διαχωρισμό των ενοτήτων των αρχαίων, την ανάδειξη των σπουδαιότερων από αυτά όπως επίσης την εγκατάσταση της αξιόλογης βιβλιοθή-

κης του Μουσείου, την ίδρυση οργανωμένουπωλητηρίου οδηγών, καρτών και αντιγράφων και τη διοργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Η επέκταση είναι δυνατόν να επιτευχθεί με την απαλλοτρίωση ακινήτου στα ανατολικά του σημερινού κτηρίου και την ανέγερση εκεί των απαραίτητων χώρων που θα διπλασιάσουν τους ωφέλιμους χώρους του Μουσείου. Επί σειρά ετών η Εφορεία Αρχαιοτήτων Ακροπόλεως έχει υποστηρίξει την λύση αυτή και ελπίζεται ότι θα την ενστερνισθεί τελικά και η κεντρική υπηρεσία του Υπουργείου Πολιτισμού.

Η ολοκληρωμένη έκθεση της Συλλογής είναι και η επιθυμία των δωρητών και θα επιτρέψει τη συνολική και άνετη παρουσίαση σπουδαίων έργων αρχαίας τέχνης αλλά και ταπεινών έργων οικιακής βιοτεχνίας, που όλα όμως προβάλλουν το ενιαίο και δημιουργικό ελληνικό πνεύμα μέσα από όλες τις διαδοχικές περιόδους της ιστορίας του έθνους.